

nežádoucí návraty

e. f. buriana

jan burian

**nežádoucí
návraty
e. f. buriana**

Upozornění

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Galén

Na Bělidle 34, 150 00 Praha 5

www.galen.cz

© Galén, 2012

Všechna práva vyhrazena.

Tato publikace ani žádná její část nesmějí být reprodukovány, uchovávány v rešeršním systému nebo přenášeny jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu) bez písemného souhlasu nakladatelství.

© Jan Burian, 2012

© Vlasta Burianová – heirs, 2012

© Galén, 2012

Epilogue © Přemysl Rut, 2012

Photos © archiv, 2012

Typography © Luboš Drtina, 2012

ISBN 978-80-7262-875-9 (PDF)

ISBN 978-80-7262-876-6 (PDF pro čtečky)

MOTTO

Život je proto krásný, že se ho ustavičně snažíme po svém přetvořit a v boji o svou představu života stárneme s blahým pocitem vykonaného díla, přestože víme, že jsme vlastně neučinili nic jiného, než že jsme svým dědicům zanechali takovou nedokonalost, již oni musí přetvořit po svém, aby jejich děti měly co dělat s opravováním toho, co rodiče učinili nedokonale, a tak dále a stále výše bez ustání.

Pravda, že se tohle všechno děje i tehdy, když nejsme takoví blázni jako „někdo“ (co bych se jmenoval), abychom to, jak se říká, žrali. Ale co potom z nás je?

EFB, 1957

Matce, rodině a všem, kteří nechtějí
vidět věci jen černobíle

předmluva

Rád bych vám vyprávěl příběh člověka, jenž bývá často označován za kontroverzního umělce. Ten příběh se mě dotýká, jelikož ta osobnost – v jistých dobách tolik oslavovaná a v jiných zase zcela zatracovaná – byl můj otec Emil František Burian. Nepředkládám vám žádnou vědeckou práci ani běžný biografický výklad. Abych mohl vytvořit alespoň přibližný obraz skutečnosti, rozhodl jsem se pro poněkud komplikovanější stavbu: mozaiku, v níž kombinuji nejen různé dokumenty – deníky, dopisy, recenze nebo úřední listiny –, ale i svědectví různých osob, pamětníků či historiků. Většinou je neposuzuji, pouze cituji a ponechávám čtenáři možnost, aby si utvořil vlastní obraz. Jinak si cestu za pochopením tak složité látky neumím představit.

Se střípky své mozaiky jsem pracoval podobně jako filmaři se stavebními prvky svých dokumentů. Stříhal jsem je, hrál si s nimi. Nakonec jsem je proložil svými vlastními dopisy otci, které jsem mu za jeho života pochopitelně nestihl napsat. Když umřel, bylo mi sedm. Ty dopisy začaly vznikat spontánně, jak se při studiu otcova života vynořovaly různé otázky, témata, problémy či vzpomínky. Psal jsem je i proto, že se mi tím často značně ulevilo.

Knižka nazvaná *Nežádoucí návraty E. F. Buriana* je dílem veskrze subjektivním, řada dokumentů o životě mého hrdiny tu chybí, nemínil jsem – a ani to nelze – podat vyčerpávající zprávu. Usiloval jsem o vylíčení otcova osudu a zároveň o alespoň částečné vniknutí do doby, v níž se dostal do střetu se dvěma děsivými totalitami dvacátého století, s každou zvlášť a s každou úplně jinak.

Zaměřuji se na poslední dvacetiletí otcova života. Především proto, že doba předchozí je z různých úhlů pohledu zpracována a nikdo z autorů po půl století od jeho smrti nenalezl odvahu napsat monografickou práci o jeho válečném a poválečném životě. Ba co víc: o E. F. Burianovi se řada lidí se značnou dávkou povrchnosti dosud zmiňuje jako o „nejkontroverznějším umělci své doby“ či jako o člověku, který „se zbláznil z pobytu v koncentráku“ a stal se jakousi podivínskou troskou v plukovnícké uniformě. Možná nastal čas pokusit se tento obraz upřesnit. Věřím, že se to podaří – a hlavně že to stojí za to.

Příběh začíná autentickými vzpomínkami matky E. F. Buriana, mé babičky Vlasty Burianové, rozené Hatlákové, které sepsala pravděpodobně někdy po roce 1934 a jež končí založením Děčka. Pak se přeneseme rovnou do začátku okupace; pokud se někdo bude chtít předem dozvědět více i o předválečném Burianovi, může na straně 443 najít

chronologii jeho života. Vzhledem k tomu, že kniha obsahuje spoustu polozapomenutých či neznámých jmen a souvislostí, je vybavena značným množstvím vysvětlivek. Čtenářům labužníkům si pak dovoluji nabídnout výběr rozmanitých laskomin v podobě jazykových a stylistických perel, které vytvořili někteří svědkové nebo i badatelé ve svých výpovědích. Tyto výpovědi nejsou kromě krácení nijak upravované (snad s výjimkou interpunkce nebo markantních pravopisných pochybení, pokud by zastřely srozumitelnost textu), sem tam se někdo ze svědků šeredně mýlí, jiný si vymýšlí či zarputile tvrdí něco, co nemůže odpovídat skutečnosti. Jindy jsem byl ovšem zaskočen nenadálou hloubkou, prozíravostí nebo moudrostí některých zúčastněných či protagonisty samého. Doufám, že si to patřičně vychutnáte a vytvoříte si svůj vlastní názor, tak jako já, když jsem připravoval toto dramatické vyprávění. Mohu-li vás o to požádat, čtěte, prosím, pomalu.

Jan Burian, jaro 2011

Milý tatínku,

rozhodl jsem se napsat Ti pár dopisů a dát dohromady tuhle knihu, protože už to je přes padesát let, co jsi umřel, a nikdo o Tobě žádnou monografii nenapsal. Alespoň ne o celém Tvém životě. Vypadá to, jako bys žil na dvě poloviny – ta první je akceptovatelná skoro pro každého, zatímco ta druhá jako by vůbec nebyla. Když jsi měl sté narozeniny, uspořádali v Divadle Archa (to je dnes krásně zrenovovaná ta „díra u Rozvařilů“, která na Tebe „zbyla“) divadelní hru o Tobě. Pan režisér se upřímně snažil pochopit, o co Ti šlo, ale stejně se neubráníl třeba tomu, aby Tě nepohřbil přibližně o pět let dřív. Představ si to – v té jeho inscenaci umíráš v uniformě s flaškou v ruce jako zoufalec někdy před polovinou padesátých let. Ne tedy v roce 1959 uprostřed práce a plánů, s hlavou plnou snů a zkušeností...

Asi by se tomu zasmáli všichni ti, které jsi tvorbou z posledního období svého života okouznil a ovlivnil tak, že na to nemohli zapomenout, a jsou-li ještě naživu, vzpomínají dodnes. Jenže moc se jich už dneska smát nemůže a paměť s nebožtíky odchází.

Pro českého člověka, který se koncem století po čtyřiceti letech zbavil komunistické diktatury, je dnes už značně nepochopitelné, že někdo mohl být komunist a zároveň velký umělec. To nám teď v oparu často velmi pozdního antikomunismu jaksi nejde do hlavy. To víš, ten Tvůj maloměšťák, na kterého se tak často zlobíš, se moc nezměnil a i my, kteří chceme být jiní, potřebujeme mít všechno pěkně jednoduché a pokud možno černobílé, abychom se v tom vyznali. A na složité myšlenky a chápání nemáme čas. Vlastníme sice internet a tam si pokud možno všechno vygooglujeme, ale někdy se mi zdá, že to nejpodstatnější tam stejně není; nebo to alespoň nemohu najít.

Při Tvém stém výročí jsem se v Praze dozvídal většinou to, že jsi byl jakýsi zfanatizovaný komunistický plukovník; teprve v Paříži mi řekli, že prý jsi ovlivnil vývoj evropského a světového divadla...

Co s tím? K psaní o Tobě se ani dnes nikdo nehrne – Jaroslav Klavíra sice napsal v osmdesátých letech pěknou knížku o první polovině Tvého života a poloilegálně ji vydal v Jazzové sekci, Bořivoj Srba o Tobě píše celý život obsáhlé studie, převážně se ovšem také zabývá tvorbou a životem do roku 1945. I kniha Adolfa Scherla a Milana Obsta K dějinám české divadelní avantgardy, která vyšla rok po Tvé smrti, se zabývá obdobím do roku 1941. Jana Hádková o Tobě natočila inteligentní televizní dokument. Lidé kolem DAMU, kteří se o Tebe opravdu zajímají, o Tobě například uspořádali v roce 2004 konferenci. Čas od času vyjde

nějaký zajímavý článek, ale za celých padesát let se nikdo neodvážil napsat o Tobě monografii a o Tvém poválečném životě se kromě té zpropadené uniformy skoro neví. A kdo si pamatuje, že sis nechal po odchodu z armády ušít čamaru? Škoda že jsem Tě v ní nikdy neviděl.

Jiným důvodem k napsání této knihy je to, co se dělo se mnou. Jednu příhodu za všechny: v roce 1989 mě v Hranicích na Moravě udal jistý pořadatel za to, že prý jsem na koncertě „mluvil špatně o svém otci“. Já jsem samozřejmě nemluvil špatně o Tobě, ale o Tvém komunismu, a to ho naštvalo. Za rok, už po sametovém převratu, mě do Hranic pozvali znovu a celé to udání vyšlo v místním tisku jako reklama na mé vystoupení. Podobné věci se mi sem tam děly, tak Ti o tom chci taky napsat, abys věděl, do čeho jsi mě namočil.

Kdybych mohl o Tvém životě natočit film, odehrávala by se první scéna na bombardované Cap Arconě ve chvíli, kdy ses jako koncentračnický vězeň rozhodl skočit z těch sedmnácti metrů z okna kajuty do hořícího a ledového moře. Všechno tehdy viselo na vlásku, všechno se jaksi určovalo do budoucnosti. Kdybys to býval nepřežil, já bych tu nebyl a Ty bys byl zřejmě národní hrdina. V každém městě bys měl svou ulici a bůh ví, co by se po Tobě všechno jmenovalo...

Tím, že jsi měl obrovské štěstí a skok se podařil, dostal ses na břeh a vrátil se domů, Ti bylo dáno ještě čtrnáct let života a nevymřeli jsme. To mě opravdu těší a jsem Ti za to patřičně vděčný. Pro Tebe to ovšem mimo jiné znamenalo, že ses místo legendou stal, jak to tak vypadá, pro většinu lidí zatím jen tím potrefeným plukovníkem. Neboj se, mně tenhle zjednodušený obraz nestačí, snad s tím teď něco provedeme.

Zdraví Tě
Tvůj Jan

**zápisky
vlasty
burianové**
(asi polovina 30. let)

Operní pěvec, člen městského divadla v Plzni Emil Burian byl miláčkem plzeňského obyvatelstva, a tak se jím stal i jeho nenarozený syn E. F. Burian. Když jeho matka chodila s ním v jiném stavu, každý, kdo ji potkal, gratuloval jí k synu dosud nenarozenému. Když se blížila doba zrození dítěte, denně chodili Plzeňáci pod okna Emila Buriana s otázkou, narodí-li se kluk, kterého s napětím očekávali. Lidem zdálo se, že očekávaný kluk nepřichází dlouho na svět, každý chtěl být prvním gratulantem a gratulace je srběly na jazyku, a proto byli tak častými hosty pod okny rodičů E. F. Buriana.

Příliš časně dozvěděli se o těhotenství pí Burianové, neboť se hlásil příliš hlučně v matčině životě, takže musel lékař Dr. Kučera léky mírnit nepřijemnosti, které dosud nenarozený syn matce působil. Čekalo se se zvědavostí, neboť lékař řekl, že Emil Burian bude mít syna. Čekalo se, bude-li doktor mít pravdu.

Jedenáctého června 1904 o 9. hodině ráno přišel mlčky na svět. Byl zmožen on i jeho matka dlouhotrvajícím porodem. Otec, který celou noc chodil okolo rodičky, odešel do druhého pokoje, když se přiblížila poslední chvíle, aby vyčkal první výkřik svého syna, neboť i on pevně byl přesvědčen, že to bude kluk.

Dítě mlčelo, a tak musil do ložnice nahlédnouti, aby se přesvědčil, mluvila-li Plzeň pravdu.

Rodička přes své vyčerpané síly dala se do smíchu se slovy, kluk je tu.

Bez otázky zvěděl, že ten syn je vskutku synem a ne dcerou. Dlouho se matka EFB smála té hlavě mezi dveřmi. Hlava zmizela a otec nikde. Konečně dítě bylo vykoupáno a oblečeno a tu táta přišel, aby dítě vzal do náruče a požehnal čelo křížkem. Udiveně zíral do tváře svého dítěte. Jeho syn měl všechny barvy po těžkém porodu a jemu se zdálo, že nemůže zůstat naživu. Matka nepřemýšlela o barvách svého dítěte, pro ni byl dítětem, které už před narozením měla ráda. Gratulace šla za gratulací a intimnější přátelé chodili matku i dítě navštěvovati. Bylo to pro ně zklamání, čekali zázračné dítě, a on to byl kluk nepatrného zevnějšku. Místo nosu měl jen dvě dírky a stále nemohl se zbýti své modré barvy. Matka si dělala žerty, že má modrou barvu v erbu.

V Plzni Branžovských děti roznášely, že u Burianů mají ošklivého kluka. To slyšely jistě od svých rodičů, neboť samy neměly o kráse zdání, jejich věk to nepřipustil. (Branžovský byl kolega Buriana, tenorista též u opery divadla angažovaný). Když se to rodička dozvěděla, čekala s úzkostí na lékaře a stěžovala si na řeči, které kolují Plzní! Srdečně se tomu lékař zasmál a těšil matku se slovy, aby mu kluka dala, že mu nevádí, že se krasavcem nenarodil, a že nemá strach, že zůstane tak, jak ho vidí dnes, do šesti neděl, že se vše změní. Stalo se. Brzo matka

pozorovala změnu, která se stala s jejím dítětem. Dítě rostlo a přibývalo na váze.

Měl se k světu, hlásil se o svá práva, rušil spánek svého táty, který se zlobil, a tak se matka rozhodla přestěhovat do jiného pokoje. To si ovšem kluk nedal líbit a v noci s velkým rámusem si vynutil na matce návrat do ložnice. Tys ho přilehla, zněl otcův hlas, a nebylo to pravda, v rozespalosti nebyla schopna ukojiti hlad svého synka a zlostný výkřik probudil všechny. Matka dlouho vzpomínala, jak jí sotva několik dnů starý synek pomohl ku právu spáti ve své posteli v ložnici.

Dne 17. června měl křtiny na arciděkanství na faře Svatého Bartoloměje v Plzni N. E4828. Kmotrem mu byl pan František Vuršr, účetní městské spořitelny, majitel penzionátu Krásnohorská v České Kubici u Domažlic.

Emil Burian, operní pěvec, loučil se toho roku s Plzní, kde byl angažován na barytonové partie. Časté nedorozumění s ředitelem Budilem, který neměl příliš v lásce operu, přinutilo Emila Buriana, aby hledal štěstí jinde, a tak po skončené sezoně odjel na Českou Kubici, kde před odjezdem do Německa trávil dovolenou u kmotra svého syna, pana F. Vuršra. Dítěti i rodičům vzduch a lesy přinesly zotavení i klid před novou sezonou ve Freiburgu. Dítě přibylo a nikdo by v něm nepoznal hubeňoučkého Buriana z Plzně. Matka ho ošetřovala a netrpělivě čekala na jeho pláč, on mlčel jako ryba, zdálo se, že se mu vede dobře a že nepotřebuje nářkem vymáhat na matce svých potřeb.

Matku to znepokojovalo, a proto stále na dítě volala, aby řekl „á“. Jeho matka byla z muzikální rodiny a měla obavu o sluch svého synka. Jednoho dne za necelých šest neděl kluk to „á“ ze sebe vydal. Matka radostí byla bez sebe a každému vyprávěla o své práci, jak se jí zdařila, aby vyřkl písmenko á. Prázdniny blížily se ku konci a Emil Burian odjížděl do Freiburgu, kde byl s velikou sympatií přijat. Angažmá přijal bez zkoušky na doporučení agenta, a tak se zvědavostí očekával ředitel Bolman a šéf opery Starke, co se bude dít. Nepatrný muž a asi umný, říkali si mezi sebou. Několik tónů z úst Emila Buriana získalo naráz oba zkušené muže. Stal se jejich oblíbencem, freiburské obecnstvo jevilo velký zájem o jeho umění i jeho rodinu. Když se dověděli, že má synka, každý poslal něco k radosti rodičů, neboť dítě dosud nevnímalo, co se kolem děje.

Chlapec ochuravěl, matka s velkou péčí ošetřovala EFB, ba odřekla se i své radosti divadla. Půl roku staré dítě jevilo zájem o vše, co se kolem dělo, a zvláště otcův zpěv ho zajímal. Otec vždy se skryl a zpíval a chlapec otáčel se a hledal sluchem i zrakem svého zpěváka, a vždy správně.

První rok nebylo mnoho zajímavého, o čem bych psala, druhý byl pohnutlivější, dítě se učilo chodit a mluvit jako jiné děti. Bohužel

ochuravěl střevním katarem a matka podnikla vše, aby dítě udržela naživu. Babičky zkazily dítěti žaludek, jedna se předháněla víc nežli druhá a dítě neslo jejich nerozumné počínání bolestným střevním katarem. Horečka stíhala horečně jednu za druhou. Konečně po pečlivém lékařském i matčině ošetřování na nějaký čas choroba ustoupila.

Druhou sezonu, když s ním rodiče jeli do Freiburgu, jel s nimi Vladimír Vuršr, syn Emilova kmotra, kterého se strašně bál, až malá epizoda cestou ho s ním smířila, a tak se stali kamarády. Matka v Offenburgu vystoupila z vlaku, šla si koupit malé občerstvení. Vlak se rozjel, matka zůstala ve stanici a zoufale hleděla za mizejícím vlakem. Ovšem i ve vlaku byl poplach, osazenstvo jevílo o malého opuštěnce zájem. Kluk spustil a nebyl k utišení, zvláště když dvě jeptišky jevíly o něj zájem a chtěly se o něho starat. Tu se chytil Vuršra okolo krku a celou cestu se ho nepustil. Od té doby mu říkal Vuši a měl ho rád.

Vuršr jel s námi, Emil B. ho učil zpívat a malý B. ho vždy poslouchal a nehnul se z pokoje, dokud zpíval. EFB se měl dobře, citelky otcovy ho zahrnovaly lahůdkami i hračkami a vozily ho na procházky, když matka s dítětem se objevila na ulici. Když rodiče měli hosty, tak EFB se zájmem sledoval jejich počínání i řeči, a tak se naučil různým německým výrazům. Zvláště se mu líbil přípitek, a když odešli a chtělo se mu pít, říkal „píte, píte, pot“, domníval se, že přípitek, který Němci vyslovovali, znamenal, že chtěli pít. Paní v klobouku nazýval „frau“ a v šátku „mana“, protože si to srovnal ve své hlavě z „manu“, a pánům nastrojeným říkal „herr“.

Byl tiché dítě, nikdy neplakal, jen matka nesměla se večer oblékati, tu spustil a nebyl k utišení, dřív nežli viděl matku zase svlečenu. Jeho matka měla podezření, že služebná, když odešla, ho týrala. Matka i syn se milovali a matka ve svém srdci cítila, že je její jedinou života radostí. Chlapec jevílo o vše zájem a nevíco o české knedlíky, když je viděl na stole, natahoval ručky a labužnický si na kousku, který mu matka dala, pochutnával, to ovšem ve druhém roce svého věku, neboť nesměl nic hutného jíst, dokud se nezbavil střevního kataru.

Když byl Emil Burian angažován do Národního divadla v Praze, opouštěl Freiburg z rodinných důvodů. Neradi ho v divadle freiburském pouštěli, jednohlasně tvrdili, že zabíjí svoji uměleckou dráhu, a všemožně se přičiňovali, aby E. B. udrželi. Marně, E. B. prosadil svou. Musel podepsat listinu, že ho nepouštějí dobrovolně, že odchází z rodinných důvodů a že divadelní správa nasadila vše, aby ho udržela. Loučili se s ním těžce, neboť byl miláčkem obecnstva a Boží zázrak i ředitelstva. Členové v divadle si ho vážili, a kdo zpíval, učil se u něj a nechal se poučovat. E. B. neměl rád loučení, proto hleděl tajně z Freiburgu odjet. Podařilo se mu to, protože ve Freiburgu byla dvě nádraží, ze

kterých mohl odjíždět. Dámy, které přišly na nádraží s kyticemi, dožily se zklamání. Také bylo překvapení v Kostnici, když vycházel z vlaku a na nádraží bylo vyvoláváno jeho jméno, znělo: E. B., telegram. Tázal se muže, který mu odevzdal telegram, jak je to možné, že ho poznali, i vysvětlil mu úředník následujícími slovy: pan B. je kučeravý, modrooký, s brejlemi na nose, má přítlostlou paní, která drží v náručí černoooké dítě. Dámy ovšem nepředvíдалy, že by dítě mohl nést otec, což se také stalo, a jen vyvoláváním jména situaci zachránili. V Kostnici jsme se zdrželi krátký čas, obdivovali Rýn, jeho krásnou zelenou barvu, a Emil chtěl stále do vody koupat se. Strašně rád se čvachtal ve vodě a při koupání musela ho matka vždy hodně namydřit, až byl celý bílý, tu vesele jásal a nechtěl z vody. Rodiče si prohlédli Kostnici, kde Jan Hus byl vězněn a odsouzen, a bylo jim při pohledu na sklepení, ve kterém byl vězněn, úzko, i zvířátko má dnes lepší bydlení nežli Jan Hus ve sklepení! Lidé tamější s pietou vyprávěli o situaci, ve které se Jan Hus octl. Přes Bodamské jezero a odjížděli do Prahy. Na lodi každý pochoval EFB a divil se náladě dítěte, které jevílo o vše kolem zájem a nikoho svou přítomností nerušilo. Nejmilejším ovšem byl klín matčin, u otce dlouho nevydržel. Cestu nad očekávání snášel dobře a jeho matka v pozdějších letech často vzpomínala, jak byl hodný a trpělivý.

Angažmá ě. Buriana otce v Praze začínalo 1906, trvalo dva roky, po dvou letech odjížděl znovu do Německa, do Hamburku, kde prodlel jeden rok a vrátil se znovu do Prahy. Mezi tou dobou nedělo se nic zvláštního, učil se EFB česky, neboť ve Freiburgu, ačkoli s ním rodiče mluvili jen česky, učil se od služebné i německy, tak to měl popletené, že mluvil českoněmecky. Marně se činila matka, aby mu to odvykla, kluk houževnatě setrval na svém, až jednoho dne na letním bytě u svého strýčka Karla Buriana, operního pěvce světového formátu, naučil se od dětí správně česky mluvit. Jeho strýc měl statek v Senomatech u Rakovníka, miloval svůj rodný kraj tak, že kvůli tomu onen statek koupil a nedbal, že mu nic nevynáší, naopak dosazoval, zveleboval nejen svůj statek, také Senomaty, které v té době nevypadaly krásně. Když jeho švakrová poprvé přijela podívat se na ten chválený statek, s překvapením myslela si, co si to ten Karel koupil a jak jen mohl volit takový nevкус, on, umělec s duší vpravdě uměleckou. Za rok změnil jeho statek celou tvářnost, všechny chalupy před statkem koupil, nechal zbourat, udělal stranou stodolu, starou zbořil, která hyzdila a bránila rozhledu, zařídil zahradu a panská vrata místo dřevěných dal ze železa postavit. Pokoje přistavil a tak zvelebil budovy pro lidi i dobytky. Jeho starý otec vedl mu hospodářství, ačkoliv už měl dávno odpočívat po celoživotní práci. Na tom statku nejraději dlel EFB a naučil se

milovati venkov a lidi v něm. S kluky venkovskými pásl husy a užíval všech venkovských radostí.

Nepřítel v lásce měl ho jeho strýc a kde mohl, bodl ostrým slovem jeho matku, neboť věděl, že se dotýká nejcitlivějšího místa. Často musela slyšet, že si myslí o svém synu, že bude geniální, ačkoliv si to nemyslela nikdy. Trpké chvíle snášela proto, že její syn viděl do strýčkovy duše a mnoho věcí se mu v ní nelíbilo. V pozdějších letech, když už absolvoval mistrovskou na konservatoři a doprovázel strýčka na koncertech, chválil si ho, že prý mu nikdo tak nerozuměl a nesplynul s ním umělecky jako on. Také matku jeho naváděl proti práci EFB, řekl, že má talent, představoval si však, že musí jít vše podle strýčka a rád by byl do práce EFB mluvil, netroufal si však, zase to odnesla jeho matka. Jednou při rozmluvě jí řekl, aby mu to vymluvila, aby nešel tím směrem, jakým se dává. Poprvé za ta léta postavila se matka švakru na odpor a řekla: Neznásilňuji mozek svého syna, ten patří jemu a nechť s ním zachází dle své vůle. A věc byla vyřízena. Překvapením mlčel pan strýček, nebyl od své švakrové zvyklý odporu, vždy mlčky snášela jeho zlý rozmar a jeho proměnlivou náladu.

Jinošská léta EFB byla plná fantazií. Ve škole obecné se velmi dobře učil, až na to písmo, jak říkával učitel Hájek jeho matce. On myslí, milostpaní, když bude škrábat, že bude génius, a smál se tomu. Obecnou vychodil s prospěchem, reálné gymnázium s menším, narazil na nesympatie k profesoru a bylo zle, znechutila se mu školní lavice a jeho vždy po svobodě toužící povaha nesnesla stěsnanosti ve třídě. Mnoho mrzutostí musela matka spolknouti, zůstala však ve svém nitru klidnou, měla v syna svého důvěru a cítila, že ne škola, ale jeho svobodné jednání přivede ho na správnou cestu. Vše možně se přičiňovala o jeho soukromé vzdělání a jeho snahy podporovala, nešetříc svými silami ani financemi. V manželství uhýbala, co se jí samé týkalo, o svého syna vedla boj bez ohledu na sebe, zápasila o vše, co se jejího syna týkalo, prosadila jeho touhy věnovat se muzice. Otec za žádnou cenu nechtěl a vymlouval to svému synu, až se on konečně podrobil, poslechl otce a šel na zubařinu, jak se všeobecně říkalo, přes odpor matčin. Marně vedla spor, že Emil nebude nic jiného než muzikant, ovšem tenkrát netušil, že dříme v něm jiný mimo muzikální talent. Zubařina ztroskotala. Dr. Vachman, u kterého se učil, jeho otci vzkázal, aby přišel do kavárny Opera, že by s ním rád mluvil. Tam se rozhodl osud Emilův. Pak doktor řekl jeho otci: „Mistře, prosím vás, vemte svého syna ode mne, on se k zubařině nehodí, dejte ho učit muzice. Nestačil byste za něj škody platit, všechno, co vezme do ruky, rozbije. On se pro to nehodí!“

obsah

předmluva	7
Dopis o čase na složité myšlenky / duben 2011	9
zápisky vlasty burianové (asi polovina 30. let)	11
někdo tady přece musel zůstat (1939–1941)	37
fešáckej koncentrák (1941–1945)	49
Dopis o dvou teoriích / říjen 2009	51
Pouta patří do hry (Pankrác, 1941)	53
Osmnáct! Dvacet! (Terezín, 1941)	55
Návrat nežádoucí (Dachau 1941–1942)	60
A zatím doma (Divadlo Na Poříčí, 1941)	68
Ano, já sem patřím (Neuengamme, 1942–1945)	71
Pochodně slávy ukončené válce (1945)	75
koryfej avantgardy se vrací (1945)	87
Sběratelé divadel (1945)	93
Vzorná opereta (1945)	98
Z dopisu o revoluci v operetě / říjen 2010	100
Blouznil jsem o decentralizaci (1945)	101
Maryša (Národní divadlo, 30. 4. 1946)	104
Voláno rozhlasem (1945–1946)	106
Dopis o trampingu / prosinec 2010	107
vytvořme z češtiny světový jazyk! (1945)	109
Jobova noc (premiéra 10. 9. 1945)	111
Romeo a Julie aneb Sen jednoho vězně (premiéra 13. 9. 1945) ...	113
Jako bratr s bratrem ruku v ruce (1946)	119
Mám hodně snů a činů před sebou (1946)	123
Bílé noci (premiéra 12. 3. 1946)	125

Cyrano z Bergeracu (premiéra 20. 2. 1946)	127
Žijíš a dáváš, co víc? (2010 a též 1946, 1948)	138
Dopis o tvé hořkosti / 2010	138
nejvíce bloudící český režisér (1946)	141
Láska, vzdor a smrt (premiéra 27. 11. 1946)	145
Jeden ze všech (román ve verších, 1947)	148
Cesta k člověku (1947)	150
Hráze mezi námi (premiéra 23. 4. 1947)	153
hudba je sama hercem (1945-1948)	157
Viděno slzami (výbor z básní, 1947)	161
jistý způsob obrany (1947)	163
Dopis o chuti zapomenout / únor 2011	167
Láska ze všech nejkrásnější (premiéra 21. 1. 1948)	169
řadový voják na poli kultury (1948)	173
Tuto čest nemohu přijmout (1948)	179
Z dopisu o tom, co se už nedozvíme / říjen 2011	180
Není pozdě na štěstí (premiéra 25. 2. 1948)	181
Krčma na břehu (premiéra 27. 5. 1948)	183
strana je pro mne vše (1949)	187
autokritika (1949)	195
Horkým srdcem (1950)	199
Atomový mír (1950)	201
Z dopisu o Atomovém míru / leden 2011	202
Parta brusiče Karhana (premiéra 23. 4. 1949)	203
Mýlil jsem se mnohokrát (1949)	206
Pařeniště (premiéra 15. 9. 1950)	208
Pařeniště – druhý pokus (2007)	212
Dopis o Pařeništi / září 2010	212
600 metrů filmu (1949)	221
Ze zákulisí (1951)	224
hudba jako útočiště (1950-1951)	225
Dopis o traktoru / září 2010	229
oni tě naučí disciplíně! (1951-1955)	241
Nedobré dny (1952)	244

Být dobrým vojákem (1952)	246
Služba a posluha (1940...)	249
Dopis o podivné radosti / prosinec 2010	250
Maškaráda (premiéra 7. 9. 1951)	251
Farář z Tours (premiéra 8. 2. 1952)	253
Zimní bitva (premiéra 9. 11. 1952)	255
Pan Kobkán vdává dceru (premiéra 29. 5. 1953)	257
Sloky lásky (premiéra 4. 10. 1953)	261
Stížnost (1954)	262
Skandál v obrazárně (premiéra 23. 10. 1953)	263
Dobrý voják Švejk (premiéra 18. 6. 1954)	266
Mám to veliké štěstí (a vy tu smůlu)... (1954)	269
Kult osobnosti EFB (1954)	270
Dopis o mozaice / duben 2011	274
Zimní bitva v Berlíně (1954)	275
Půlnoční vítr (premiéra 1. 3. 1955)	278
V srpnu už nebudu velitelem (1955)	286
kontrarozvědkář (1955)	289
Třetí vzpomínka (2011)	294
Měl jsem být poučen (1955)	296
Vojna (premiéra 21. 10. 1955)	297
Předseda mě nutí do Fidlovačky (1955)	300
despota a jeho herci (1938–1959)	303
Do přírody! (1950–1953)	316
osm odtamtud (1953)	319
Vítězové (1955)	323
Dopis o vítězích a trosečnících / leden 2011	325
kde jsou autoři? (1955)	327
Dopis o mém přívlastku / říjen 2010	330
Tolik práce za tak krátkou dobu... (1955)	332
Opera z pouti (premiéra 28. 1. 1956)	334
Umění nemusí být srozumitelné (1955)	338
Drahý příteli (1956)	339
Štěnice (premiéra 27. 4. 1956)	342
Dopis psaný pod kufrem plným starých krámů / duben 2011	343
Sugestivní člověk (1945–1955)	345
Bílé noci (premiéra 29. 10. 1956)	349
Žebrácká opera (premiéra 6. 11. 1956)	355

dost tmy! (1957)	357
Herecká škola (1957–1959)	362
Krysař (premiéra 14. 2. 1957)	367
Mé učení na stroji (1957)	370
Evžen Oněgin (premiéra 27. 9. 1957)	372
upír socialistického realismu (1957)	377
Kdepak je ta hlava? (1958–1959)	383
nové začátky (1958)	387
Autoři, autoři... (1958)	390
Začít od prázdné díry (1958)	393
poslední sezona (1958/59)	397
Ruším premiéry! (1959)	400
Proč žiješ, Václave Řího? (první uvedení 24. 10. 1958)	401
Jsem zlý dědek (2004)	404
Dopis o mrtvých mužích, kteří nekoušou / 2011	404
Seven Come Eleven (1959)	408
Dálky (první uvedení 9. 1. 1959)	410
Rozcestí (první uvedení 17. 4. 1959)	412
pan radok (1941–1959)	415
Dopis o hloubce jedné tragédie / leden 2011	417
dítě (1959)	419
Mají mě rádi (1959)	423
Zloděj štěstí (1959)	427
posloužit svým popelem... (1959)	429
Pohádka o tvé smrti / duben 2011	431
doslov	435
životopis e.f.b. v datech	443
poděkování	470
literatura	471
osoby a obsazení	475

jan burian

**nežádoucí
návraty**
e. f. buriana

První vydání v elektronické verzi
Edice Olivovníky

Vydalo nakladatelství Galén, Na Bělidle 34, 150 00 Praha 5
Editor nakladatelství Lubomír Houdek
Šéfredaktorka nakladatelství Soňa Dernerová
Odpovědná redaktorka Milena Tučná
Návrh grafické úpravy Luboš Drtina
Doslov Přemysl Rut
Fotografie a dokumentace z archivu autora
Sazba Kateřina Dvořáková, Galén
G 311051

www.galen.cz
www.olivovniky.cz
www.janburian.cz

